

نقش تشویق صحیح در رشد شخصیتی کودک

مقدمه:

رشد شخصیت کودک تنها به آموزش مستقیم یا تأمین نیازهای مادی او وابسته نیست، بلکه کیفیت تعامل والدین و مربیان با کودک نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری عزت‌نفس، اعتمادبه‌نفس، احساس ارزشمندی و مسئولیت‌پذیری او دارد. یکی از مؤثرترین ابزارهای تربیتی در این زمینه، تشویق است؛ اما نه هر نوع تشویقی. تشویق صحیح زمانی اثرگذار است که متناسب با سن، توانایی و نیازهای روانی کودک باشد و بر تلاش، پیشرفت و رفتارهای مطلوب او تمرکز کند، نه صرفاً بر نتیجه نهایی. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که تشویق مناسب می‌تواند انگیزه درونی کودک را افزایش دهد و زمینه رشد شخصیت اجتماعی و هیجانی او را فراهم کند (حسن‌پور و همکاران، ۱۴۰۴؛ راشدی و همکاران، ۱۴۰۲).

نقش تشویق صحیح در رشد شخصیتی کودک

تشویق صحیح در واقع نوعی بازخورد مثبت و هدفمند است که کودک را به ادامه رفتار مطلوب ترغیب می‌کند. وقتی والدین به جای مقایسه کودک با دیگران، تلاش و پیشرفت فردی او را تحسین می‌کنند، کودک یاد می‌گیرد که ارزش او به کوشش و پشتکارش وابسته است، نه صرفاً به برنده شدن یا کامل بودن. این نگرش به تدریج عزت‌نفس را تقویت می‌کند و باعث می‌شود کودک در مواجهه با شکست، احساس بی‌ارزشی نکند. به بیان دیگر، تشویق درست به کودک می‌آموزد که اشتباه، بخشی طبیعی از فرایند یادگیری است و می‌تواند از آن برای رشد استفاده کند (مصلی‌نژاد، ۱۳۷۴).

از سوی دیگر، تشویق افراطی یا نادرست ممکن است نتیجه معکوس داشته باشد. اگر کودک برای هر رفتار کوچک و بدون تناسب با تلاشش، پاداش‌های بزرگ مادی یا تحسین اغراق‌آمیز دریافت کند، ممکن است به

جای انگیزه درونی، به تشویق بیرونی وابسته شود. در چنین شرایطی، کودک ممکن است فقط برای جلب توجه یا دریافت پاداش کار کند و نه برای درونی‌سازی ارزش‌های درست. پژوهش‌های مربوط به روش‌های تشویق و پاداش دادن به کودکان نشان می‌دهد که تشویق کلامی، توجه مثبت، آغوش، لبخند و بازخورد سازنده، معمولاً از پاداش‌های مادی مؤثرتر و پایدارتر است؛ زیرا به احساس امنیت روانی و ارزشمندی کودک کمک می‌کند (حسن‌پور و همکاران، ۱۴۰۴).

تشویق صحیح همچنین در رشد شخصیت اجتماعی کودک نقش مهمی دارد. کودکانی که در خانه و مدرسه، بازخورد مثبت و منصفانه دریافت می‌کنند، معمولاً ارتباط بهتری با همسالان خود برقرار می‌کنند، در فعالیت‌های گروهی مشارکت بیشتری دارند و مسئولیت‌پذیری بالاتری از خود نشان می‌دهند. در پژوهشی درباره رشد شخصیت اجتماعی کودکان، تأکید شده است که حمایت والدین و ایجاد علاقه به فعالیت‌های سازنده مانند مطالعه، به شناخت بهتر هیجانات، خودشناسی و سلامت روان کودک کمک می‌کند و در نهایت رشد شخصیت اجتماعی او را تقویت می‌نماید (راشدی و همکاران، ۱۴۰۲). بنابراین، تشویق فقط ابزار ایجاد رفتار مطلوب نیست، بلکه وسیله‌ای برای پرورش روابط سالم و شخصیت متعادل نیز به شمار می‌رود.

نکته مهم دیگر آن است که تشویق باید با صداقت و تناسب همراه باشد. کودک به‌خوبی متوجه می‌شود که آیا تحسین او واقعی است یا صرفاً برای دلخوشی گفته می‌شود. تشویق‌های کلی و مبهم مانند «آفرین، تو همیشه بهترین هستی» ممکن است اثر تربیتی محدودی داشته باشد، در حالی که تشویق دقیق و مشخص مانند «از این‌که با دقت تکلیف خودت را انجام دادی خوشم آمد» به کودک نشان می‌دهد کدام رفتار او ارزشمند بوده است. همین دقت، به تدریج خودآگاهی کودک را افزایش می‌دهد و او را به سمت اصلاح رفتار و تکرار رفتارهای مثبت سوق می‌دهد. همچنین از دیدگاه تربیتی، باید میان تشویق و تنبیه تعادل برقرار شود؛ زیرا تأکید یک‌جانبه بر تنبیه، احساس ترس و اضطراب ایجاد می‌کند، اما تشویق منطقی و اخلاقی، زمینه رشد سالم شخصیت را فراهم می‌سازد (احمدپناهی، 1397).

در نهایت، نقش والدین و مربیان در این فرایند بسیار تعیین کننده است. کودک بیش از آن که از سخنرانی های تربیتی اثر بپذیرد، از رفتار عملی بزرگسالان الگو می گیرد. اگر والدین خودشان در برخورد با خطاها صبور، منصف و تشویق گر باشند، کودک نیز همین الگو را درونی می کند. بنابراین، تشویق صحیح باید بخشی از یک سبک تربیتی پیوسته، محبت آمیز و همراه با احترام به شخصیت کودک باشد. در چنین فضایی، کودک احساس می کند دیده می شود، توانمند است و می تواند رشد کند (سجادی پور و ابراهیمی، 1396).

نتیجه گیری

در مجموع، تشویق صحیح یکی از پایه های مهم رشد شخصیتی کودک است. این نوع تشویق با افزایش عزت نفس، تقویت انگیزه درونی، رشد مسئولیت پذیری و بهبود روابط اجتماعی، به کودک کمک می کند تا شخصیتی سالم تر و متعادل تر پیدا کند. با این حال، تشویق زمانی اثر مطلوب دارد که آگاهانه، متناسب، صادقانه و بر اساس تلاش و پیشرفت واقعی کودک باشد. والدین و مربیان اگر تشویق را به درستی به کار ببرند، می توانند به جای وابسته کردن کودک به پاداش های بیرونی، او را به سمت خودباوری، استقلال و رشد پایدار شخصیتی هدایت کنند. بنابراین، تشویق صحیح نه تنها یک روش تربیتی ساده، بلکه ابزاری اساسی برای ساختن آینده روانی و اجتماعی کودک است.

منابع

احمدپناهی، علی. (بی تا). (1397). اقتضائات اخلاقی کاربرد تشویق و تنبیه در پرورش فرزند از دیدگاه اسلام.

Magiran. <https://www.magiran.com/paper/1922082>

حسن پور، رحمان، اسدنیاء، عبدالنور، نوریان، صفر، و موسوی، سیدحامد. (۱۴۰۴). روش های تشویق و پاداش

دادن به کودکان. Civilica. <https://en.civilica.com/doc/2486945/>

راشدی، شبنم، موصلی، علیرضا، عبدی، محمد، و فرهادی، فاطمه. (۱۴۰۲). راهکاری کلیدی برای توسعه و رشد

شخصیت اجتماعی کودکان. Civilica. <https://civilica.com/doc/1762599/>.

سجادی‌پور، سید محمد، و ابراهیمی، مهدی. (بی‌تا). (1396). اصول و شیوه‌های تربیت کودکان. Magiran.

<https://www.magiran.com/paper/1770285/> اصول-و-شیوه-های-تربیت-کودکان

مصلی‌نژاد، پرویز. (۱۳۷۴). شخصیت و رشد شخصیتی (۲). مجله تربیت، ۹۸، ۱۴-۱۸. شخصیت-و-رشد-

شخصیتی-2. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/333924/>. Noormags.